

Det tyske Riges og Preussens Industristatistik.

Dr. E. Engel: Die industrielle Enquête und die Gewerbebezahlung im Deutschen Reiche und im Preussischen Staate am Ende des Jahres 1875. Berlin, Simion. 1878. (66 S.).

Dette lille Skrift indeholder et Foredrag, som Direktøren for det preussiske statistiske Bureau holdt d. 9. Febr. d. A. i det berlinske nationalekonomiske Selskab. Foredraget foreligger her i en lidt udvidet og afrundet Skikkelse, saaledes at Forf. haaber, at hans lille Skrift, indenfor visse Grænser, kan benyttes som en lille industristatistisk Haandbog.

I Skriftet finde vi først aftrykt Grev v. Galens socialpolitiske og Frih. v. Varnbühlers handelspolitiske Forslag om Afholdelsen af en industriel Enquête. Disse to Forslag indbragtes i Marts 1877 i den tyske Rigsdag af forskellige Modstandere af Næringsfriheden; de førte dog ikke til Noget: det ene kom ikke engang til Forhandling, og det andet toges tilbage inden Afstemning. Men den Sag, Rigsdagen saaledes havde ladet falde, blev optaget af selve de Industridrivende. Endel protektionistiske Industridrivende havde i 1876 stiftet en Vandreforening under Navnet «Centralband deutscher Industrieller», og denne Forening foranstaltede i Juni 1877 afholdt en Generalforsamling i Frankfurt a. M., hvor der fra et handelspolitisk (og protektionistisk) Synspunkt forlangtes en Industri-Enquête, eller, som man senere kaldte den, en «Nothstands-Enquête». Dette Forlangende blev støttet af en stor Mængde industrielle, kommercielle og landøkonomiske Auctoriteter. Men herfra og til Enquêtens Udførelse er der rigtignok et langt

Det tyske Riges og Preussens Industristatistik.

Dr. E. Engel: Die industrielle Enquête und die Gewerbebezahlung im Deutschen Reiche und im Preussischen Staate am Ende des Jahres 1875. Berlin, Simion. 1878. (66 S.).

Dette lille Skrift indeholder et Foredrag, som Direktøren for det preussiske statistiske Bureau holdt d. 9. Febr. d. A. i det berlinske nationalekonomiske Selskab. Foredraget foreligger her i en lidt udvidet og afrundet Skikkelse, saaledes at Forf. haaber, at hans lille Skrift, indenfor visse Grænser, kan benyttes som en lille industristatistisk Haandbog.

I Skriftet finde vi først aftrykt Grev v. Galens socialpolitiske og Frih. v. Varnbühlers handelspolitiske Forslag om Afholdelsen af en industriel Enquête. Disse to Forslag indbragtes i Marts 1877 i den tyske Rigsdag af forskellige Modstandere af Næringsfriheden; de førte dog ikke til Noget: det ene kom ikke engang til Forhandling, og det andet toges tilbage inden Afstemning. Men den Sag, Rigsdagen saaledes havde ladet falde, blev optaget af selve de Industridrivende. Endel protektionistiske Industridrivende havde i 1876 stiftet en Vandreforening under Navnet «Centralband deutscher Industrieller», og denne Forening foranstaltede i Juni 1877 afholdt en Generalforsamling i Frankfurt a. M., hvor der fra et handelspolitisk (og protektionistisk) Synspunkt forlangtes en Industri-Enquête, eller, som man senere kaldte den, en «Nothstands-Enquête». Dette Forlangende blev støttet af en stor Mængde industrielle, kommercielle og landøkonomiske Auctoriteter. Men herfra og til Enquêtens Udførelse er der rigtignok et langt

Spring. — Dr. Engel knytter nu hertil nogle korte men interessante Betragtninger over Enquête - Væsenet i Almindelighed, og meddeler specielt de Erfaringer, han gjorde, da han i 1848 virkede med ved den «Commission für Erörterung der Gewerb- und Arbeiterverhältnisse», som var nedsat i Dresden i Anledning af Dyrtidsaaret 1847. Denne Enquête («Arbejderparlament») var i mange Henseender fortrinligt organiseret; — men hvad var dens Resultat, da det i Slutningen af 1849 endelig forelaa trykt i flere tykke Bind? Nul! Endog de faktiske Angivelser modsagde omtrent diametralt hverandre næsten paa ethvert væsentligt Punkt, og Enquêten skaffede i ingen Retning et brugbart Grundlag for en ny Industri Lovgivning. Da de økonomiske Forhold i 1849 vare betydeligt lettere end i 1847, bekymrede intet Menneske sig mere om den Kommission og Enquête, som Alle et eller to Aar i Forvejen saa kategorisk havde forlangt. Saa hurtigt hjemfaldt Enquête-Arbejderne til Forglemmelse, at allerede i Foraaret 1850 var de store Værker, som Kommissionen havde kostet saa megen Flid paa og som der var blevet givet saa mangen en søvnløs Nat, blevne til Makulatur, ja faktisk solgtes som Makulatur: nu er det neppe muligt at opdrive et eneste Exemplar af disse Værker; i Boghandelen have de aldrig været. — En lignende Skjæbne vilde maaske ogsaa vederfares den «Nothstands-Enquête», som man nu forlanger fra saa mange Sider. Dr. E. er ganske vist ikke nogen Modstander af en Enquête, da Statistiken dog altid vil profitere ved den: den vil erfare mange Ting, om hvilke den, i alt Fald ikke officielt, tør spørge, uden at udsætte sig for en haanlig Tilbagevisning. Men disse ofte temmeligt vidtsvævende Enquêtes, der forlanges paa en stormende og lidenskabelig Maade og ofte blive noget tendensiøse, have dog i Almindelighed kun en tvivlsom Værdi; og den berømte Statistiker foretrækker afgjort saadanne periodiske, rolige, objektive Undersøgelser som f. Ex. den tyske Industritælling i 1875.

Hermed forlader Dr. E. Spørgsmaalet om Industri-Enquêter og vender sig til den anden Del af sit Emne: den tyske Industritælling.

Den tyske Industritælling af 1875, der var forbunden med

en Folketælling, søgte Oplysning om Arten af de forskellige industrielle Foretagender, om disses Arbejder og Fabrikata, om Tallet paa Arbejdsgivere, Tilsynshavende og Arbejdere, om disses Køn, Alder og Familieforhold, om Bevægkraften og Maskinerne. Derimod undlod den at søge Oplysning om Lønningsforholdene og om «Husindustrien» o: om Tallet paa de Næringsdrivende, der udenfor Arbejdsgiverens Rum, men dog for Arbejdsgiverne og med deres Raastoffer arbejde i Hjemmet. Desuden lider Tællingen af nogle andre Ufuldstændigheder og af Unøjagtigheder. For Preussens Vedkommende kjendes Tællingens Resultater i det Væsentlige; de fleste andre tyske Stater have derimod endnu ikke tilendebragt Bearbejdelsen.

Industrietællingen (— der dog ikke omfattede hele Industrien; foruden Land- og Skovbruget var saaledes bl. A. undtaget: Læge-, Amme-, Assurance-, Theater-, Jernbane-, Post- og Telegraf-Industri m. m.) fremviste for hele det tyske Rige 2 936 572 Forretninger og 6 467 570 Næringsdrivende. Deraf faldt paa Preussen kun lidt over Halvdelen, nemlig resp. 56,8 og 56 pCt. Da Preussens Territorium og Indvaanertal af hele det tyske Riges udgjør resp. 64 og 60 pCt., staar Preussen i industriel Henseende altsaa lidt under Gjennemsnittet for hele det tyske Rige. I dette kom der nemlig paa 1 □ Kilometer 11,9 Næringsdrivende («Erwerbthätige», i Industrietællingens Forstand); i Preussen derimod kun 10,4. Den stærkest udprægede industrielle Karakter har af alle tyske Lande Kongeriget Sachsen: her kom der paa 1 □ Kilometer lidt over 42 «Erwerbthätige»! Intet andet tysk Land fremviser et lignende Forhold. Se vi bort fra Hertugdømmerne, Fyrstendømmerne og de fri Stæder, der ere saa smaa, og holde os til Kongerigerne og Storhertugdømmerne, faa vi følgende Række: Kongeriget Sachsen 42,1, Storhertugdømmet Hessen 17,3, Storh. Baden 15,6, Konger. Würtemberg 14,7, Storh. Sachsen-Weimar 11,5, Konger. Preussen 10,4, Konger. Bayern 9,4, Storh. Oldenburg 6,1, Storh. Mecklenburg-Schwerin 4,6 og Storh. Mecklenburg-Strelitz 3,7 «Erwerbthätige» pr. □ Kilometer. Af de preussiske Provinser har Rintprovinzen 27, Westfalen 17, Schlesien 14, Hessen-Nassau 14, Sachsen 13¹/₂, Brandenburg 13, Schleswig-Holstein 7¹/₂, Han-

nover 7, Pommern $4\frac{1}{2}$, Preussen og Posen $3\frac{1}{2}$ pr. □ Kilometer.

Som anført har af Tysklands samtlige Næringsdrivende (i den Forstand, hvori Industritællingen bruger dette Udtryk) kun 56 pCt. Beskæftigelse i Preussen, hvilket, som nys vist, ikke ganske svarer til Landets Størrelse og Folkemængde. Men gaa vi i det Enkelte, ville vi se betydeligere Afvigelser i modsatte Retninger. Af Tysklands Bjergværksarbejdere beskæftiger Preussen saaledes ikke mindre end $83\frac{1}{2}$ pCt. Omvendt beskæftiger Preussen af den tyske Bygningsindustri Arbejdere kun 50 og af Textilindustriens Arbejdere endog kun 47,8 pCt. Gik man endnu mere i det Enkelte, vilde man se endnu større Afvigelser: man vilde f. Ex. se, at af Bomulds - Spinderiets og Væveriets Arbejdere beskæftiger Preussen kun 30, og af Strømpevare-Fabrikationens endog kun 20 pCt. Ja endnu større Afvigelser kunne paavises.

Det saa ofte debatterede Spørgsmaal, om det Forhold, hvori den lille og den store Industri staa til hverandre, besvarer Industritællingen for Preussens Vedkommende med følgende Oplysninger: Af Bedrifter med 5 eller færre Medhjælpere findes der i Preussen 1 623 600; af Bedrifter med over 5 Medhjælpere kun 43 500; og af disse sidste omfatte c. 38 000 fra 6 til 50 Personer; 4362 omfatte fra 51—200, 905 fra 201—1000, og 87 Bedrifter omfatte over 1000 Arbejdere. Af de 1 667 000 Industri-Forretninger drives eller besiddes 187 af Staten, 170 af kommunale Korporationer, 2963 af privatrettigt juridiske Personer, Selskaber o. L., og Resten eller 1 664 000 af fysiske Personer (incl. Kompagniskaber).

Af de 1 623 000 industrielle Forretninger i Preussen, der kun have 5 Medhjælpere eller endnu færre — «Kleinbetriebe» — drives ikke mindre end 78 pCt. ganske uden Medhjælp: de ere altsaa: «Alleinbetriebe». De 22 pCt., der have Medhjælpere, fordeles paa følgende Maade: 12 pCt. have kun 1 Medhjælper; 5,8 pCt. have 2, 2,8 pCt. have 3, 1,1 pCt. have 4, og 0,6 pCt. have 5 Medhjælpere! Kun 4 pCt. af dem bruge Lærlinge. Totaltallet paa Arbejdere er i disse Smaaforretninger kun

616 500, medens Tallet paa Forretningernes Indhavere resp. Arbejdsgivere er 1 630 500; altsaa kommer der paa hver Forretning kun 0,4 Arbejder. — «Disse Tal ere visselig usædvanligt overraskende», udbryder Dr. E. Og dog kan man naturligvis ikke henregne Forretninger med kun 5 Arbejdere til «Storindustrien». Sætte vi en Arbejderstab paa 50 som Grænsen mellem den lille og den store Industri, ville vi se, at den lille Industri omfatter 2 791 000 Personer, den store derimod kun 826 000! Industritællingen har saaledes slaaet fast, at den preussiske Industris Tyngdepunkt endnu ikke ligger i Storindustrien, men fremdeles i Lilleindustrien! Storindustriens Repræsentanter, der gjøre sig saa meget stærkere gjældende end den lille Industris, har saaledes aldeles ingen Ret til at tale i den hele Industris Navn; de repræsentere kun et Mindretal. Kun i Bjergværksvæsenet har Storindustrien Overvægt over Lilleindustrien.

Ogsaa om Aktieprincipets Anvendelse giver Industritællingen Oplysninger, omend utilstrækkelige. Der er, som Alle vide, blevet drevet store Misbrug hermed; men dog maa Dr. E. udtale den Overbevisning, at den preussiske Industri skylder Aktieselskaberne overordenlig meget. Jern- og Staalindustrien omfatter en særdeles betydelig Mængde Aktieselskaber, og hele det preussiske Bjergværksvæsen er for største Delen baseret paa Aktieprincipet.

Dr. E. meddeler endvidere i sit Foredrag endel særdeles interessante Betragtninger og Beregninger med Hensyn til den Maskinkraft, Industrien anvender, med Hensyn til Lokomotiver, Damp-, Vind-, og Vandkraft etc. etc. Af en Sammenligning, som han anstiller mellem Preussen, Storbritannien, Frankrig, Østrig og de Forenede Stater, fremgaar, at Preussens Industri-kraft, naar den maales med Dampmotorernes Tal, kun overtræffes af England og de Forenede Stater, men ikke af Frankrig og endnu mindre af Østrig.

Paa sit lille Skrifts faa Sider har Dr. E. samlet en Mængde værdifulde industristatistiske Oplysninger. For Handels- og Industrifriheden indlægger han i sit Foredrag et godt Ord.

A. P.